

LAVORO ARTIGIANALE

recérche féje da vito petitti

lò artìste

- **pe abbià a dirre lu cunte**
- **lu scarpàre**
- **lu falegnàme**
- **lu barbìje**
- **lu ferràre**
- **lu mulenàre**
- **lijellà 'taliàne**

L'ARTEGIANÀ

É ténne antiche, decchirre lu muénne gli-étte passà da 'na vite de spustamménne a 'na vite campà tuttuàje a lu stésse lòcche, a-étte cangjà avóje la manière de se urganezzà.

S'étte passà da lu muénne che i-ava savàjere fa tutte ciuóse da pe ije: truà lò materjà é fa lò stremménne pe allà a cacce, truà ó custruìje un reppàre pe la néje; a un muénne che gli-éve capàce a fa sule de lò cunte ó sule cache fattìje, muénne che pó ó serànte sellòue che jòre ó sunte lò artiste é lò campagnuóle.

Parlàne de Faìte, l'artegianà a-étte tuttuàje sta 'na ciuóse che i-atte cuntà 'na muórre.

Lu campagnuóle, 'mpegnà a fatijà denghiénne lò terrinne, i-allàve spisse a pecchìje aiùte a lò artiste. 'Nzénne se scangevante le 'nfurmazziúnne, pràje da la vite de tutte lò giuóre, che i fescévante avàjere a vunne lò stremménne de fattìje tuttuàje mé bunne é féje a mesirre pe ije é a l'ate de megliurà la manière de fateà é de denà lò megliàue cunsiglje pe resòlve lò prublème.

Decchirre gli-éve custrénne a sta a reppuóse, ó pe la jòcche ó pe lu maténne, lu campagnuóle i-addeventàve ije stésse artiste é da sule i fescìve bastúnne, mange de sappe ó de cète, banchettiéle, 'ncinne de bóue.

Lu cunte a-étte che le puttéje i sevànte cunsederà 'na benedessiúnne pe adducà é fa 'mbarà un mestìje a lò fiàue. Le puttéje i sevànte tuttuàje pién piénne de quattrà che i tenevante 'ntenziúnne de se 'mbarà un mestìje avóje pettócche lò terrinne che ciàche famìglje i tenìve ó sevànte pa 'na muórre.

S'accappàje che méje lu mastre gli-éve bunne, méje 'na muórre ó sevànte lò quattrà che i vulevante étre 'mbarà da ije.

Le puttéje, póue, ó sevànte un puénne de retróue andó lò crestiàne i parlevante de tutte, su ó 'ngappàve méje spisse cjù barbìje ché cjù scarpàre.

LU SCARPÀRE

Lòs antenà nóte i-ante abbià a purtà le scàrepe pe nun se fa ma lò pìje decchìrre i cemenevante 'nghìocche lò terrinne piénne de cantùnne é pe lò tenìje u cjà é ascì decchìrre a-éve maténne.

Se puó pa savàjere própète decchìrre i-atte abbià a le fa. Su pettócche le scàrepe de 'na vaje i sevànte de péje, astaccjà é pìje dò lazze de lu stésse materjà ó de curdèlle tutte 'ntrezzà é persù dò lu ténne i sunte tutte cunsemà é ne tenùn pa próue pe cappìje cumme i sevànte addavére.

Da lò retruamménne de la préistórje, ó sunte sta truà fére, cumme puénne de piére ós óue, che i-abbusegnevante pe cautà la péje, ìglje d'óue pe le cùtere, lame de piére pe rachìje é luà da la péje la céje é lu réje. Tutte su i fate penzà che dò la péje, se sa pa se é cumme seccjà, lu muénne de 'na vaje i fascìve le scàrepe.

Le premiére feirre de scàrepe é pìje a lòs muénne desegnà 'nfàcce lò cantùnne a la Spàgne i sunte de 15.000 ane fa.

Venànné méje deccànné a lò ténne nóte, (da 8.000 a 4.000 ane fa) lòs antenà i-abbijerùnte a fa 'na vite stanne tuttuàje a lu stésse lòcche, se 'mparerùnte de addumà lòs anemà é a cultevà lò terrinne é pe su i-ante abbià a-ausà la péje pe fa le scàrepe.

Avóje dappóje a-étte cuntenuuà sti cunte.

Denghjá l'Eggitte, da lò retruamménne féje, cumme a stàtue, pettùre denghjá le tómbé, papìre é pergaméne, ne venùnne a quanàjere cale scàrepe i purtevànte.

Lu pòpele i-allàve scàuze, ménne lò piézze róue i purtevànte le scàrepe deffuóre de ciallàue pe se fa quanàjere.

Lu ténne cjà che ó fescìve illé i-atte féje 'mòde che se ausevante scàrepe avèrete cumme lò sàndeले é lu pòpele, pettócche i sevànte ciére, i sparagnàve le scàrepe é decchìrre i-ave allà 'ndaràsse le purtàve a le manne ó appennì a 'na masse é se le mettìve sule addùnche che gli-éve arrevà. I sevànte féje de papìre 'ntrezzà.

Lò Sumère i-arevante lò terrinne é i tenevante lòs anemà, ma i fescevante avóje lu cummèrce é ate cunte cumme fatijà la péje é fa le scàrepe.

Seccùmme ó fescìve cjà, lò Sumère i-allevante scàuze é, sule u puénne mé àute de la stórja làue le stàtue ne fante vedàjere muénne che i purtùnte lò sàndeले.

Lò Assire se 'mbarerùnte da lò Sumère é da lò Babilónése cumme fatijà la péje é la cuàjere é i-auserùnte 'na muórre stó materjà.

Denghjá 'na firre andó se vejùnte de lò cacciatàue, a-gn-ante crestiànné che i purtùnte le stevèle fèje appòste pe allà 'nghìocche le béte é pe allà 'nghìocche lò trainne pe fa la uèrre.

Nutìzje 'nghìocche lu mestìje de lu scarpàre a la Grèce, le pregnùnne da un vase andó se vaje un scarpàre che i taglje un piézzе de cuàjere a mesìrre de lu pjà de un quattrà alérte 'nghìocche lu banchettièlle. Lò Rumàne a cuntàtte dò lò pòpele mé struì, cumme lò Etrùsche é lò Grèche, se 'mbarerùnte l'are de fatijà la péje é de fa le scàrepe. Ise i fatievànte la péje ausànnе réje é èrepe, scòrge de cèrze, pine é ranàte purtà da l'Àfreche. Le premièrе scàrepe che i purtevànte lò Rumàne i sevànte sémplece, féje dò 'na ziche de sóle de cuàjere astaccjà a la quàjesce dò lazze de péje. Decchìrre i saglievànte i-ausevànte le scàrepe sénze tacche àute 5 mm. che i tenevànte 'nghìocche 'na péja cenéte che i crevìve tutte lu pjà, ste scàrepe, chiammà "Calcei", i custevànte 'na muórre, i sevànte defficele da 'nfelà é scòmеde; persù pe tutte lò giuóre se purtevànte sàndele dò le sóle astaccià é píje dò lazze de tutte spècje.

Lò crestiànnе sémplece i purtevànte le "Perones", scàrepe sénze tacche dò lu 'nghìocche fé de péje che i-arrevàve anzìje lu spezzìlle du pjà astaccjà derrìje la quàjesce dò fibbje ó lazze é che i putevànte étre màje ó scàuze ó dò 'na spècje de cauzètte de féltre.

Lò suldàte, lò campagnuóle é tutte selloue che i-avànta cemenà 'na muórre i purtevànte le "Caligae"; scàrepe pesànnе sénze tacche, dò le cendrèlle dessò tanne che denghié lò scrì de "Giovenale" ije i piaràve chi i-avisse màje lu pjà dessò la scàrepe de un suldàte.

Lò schiàve é sellò che i tenevànte pùe é rénne i-ausevànte zucculètte de bóue chiammà "Sulpones" ménne lò campagnuóle i purtevànte lò "Udones" féje da sóle squadrà, i tenevànte lò criùle che se astaccevànte derrìje la quàjesce é 'nghìocche a-gn-evànte piésce de lane ó de péje de pécure, prateccamménne les antenà de le "Cioce". Cumme un viàue, la scàrepe, nescì pe reparà lu pjà da lu maténne é da lò terrìnnе pa bunne gli-étte addeventà tuttuàje mé perfeziunà é 'nzegnà de putére.

Fa le scàrepe a-étte addeventà addavére un mestìje.

Avì, a Faìte, a-gn-atte mancùn méje che i fate sti mestìje é avóje se i stàsse lu fescìre chjù cumme se fescìve 'na vaje, decchìrre le scàrepe i sevànte féje tutte a manne, 'nghìocche a mesìrre. Seccùmme le fante tutte denghjé le fàbbreche, la fattìje ó sare sule sèlle de la reparazziùnne ó de cangìje lu sópatàcche ó la miéce sóle.

Ménnumàne che a-gn-ante ancóre crestiànnе che denghjé la vita làue i-ante féje sti mestìje é a ise ne putùnne addumannà pe savàjere nutìzje.

Vunne de stò crestiànnе a-étte Leonardo Guerra, Zi Nardìne, che i tinte settantavìtte anne.

Ìje ne disce tutte su che ne scresciùnne apprèje.

Lu premmì cunte a-étte decchìrre é cumme sètte accustà a sti

mestìje.

Cumme ó 'ngappàve a selló ténne, s'abbijàve a se 'mbarà un mestìje ó a-allà deffuóre da peccerille. Accussì a-étte 'ngappà a Zi Nardìne che dappóje seguì le lezziùnne de la scóle lu mattìne, i seguìve le lezziùnne de sti mestìje lu dappóje mengjà.

Lu mastre sinne a-étte stà Pavia Nicola, "Cestunètte", parénne sinne, che de mestìje i fascìve lu scarpàre.

Própete denghjé sélla case, Zi Nardìne, i-atte abbijà a se 'mbarà sti mestìje.

Cumme tutte lò mestìje che vunne se vuótte 'mbarà, Zi Nardìne, i-abbijàtte l'apprenneménne assettànese a cartìje a sun unchje, che pó a-éve avóje mastre é scarpàre, Zi Nicòle.

Accussì, giuóre pe giuóre, remeriànne, sétte 'mbarà tutte lò seréte de lu mestìje.

Da lu sule vedàjere cumme s'abbiétte, se fate é se cunghje 'na scàrepe, se passàve a la pràtteche.

Cumme ciàche mastre bunne, sétte i lesciàve pa a lu desscìbbule lu còmpete de fa la scàrepe tutte da sule; u prencìpje la pràtteche a-éve adressà le puntìne, cape de spìngule, ausà pe 'ntaccìje la sóle dò la cuppére; preparà lu spave; a lu 'mpecìje é tutte sellò cunte che i-abbusegnùnte pe fa 'na scàrepe.

La case de lu scarpàre a-éve avóje la puttéje é cache vàje la puttéje a-éve avóje la case de lò crestiànne che s'avànta fa le scàrepe, cumme ne vijùnne tra pùue.

Ita savàjere che lu scarpàre gli-é pa cumme lu ferràre, lu falegnàme ó lò fabbricattàue che i-ulùnte 'na muórre de lòcche, u cuntràrje tutte lò ferreménne sinne i stevànne 'nghiòcche lu banchettiéle, che se pregnìve glióue ó nu 'na zénne de 'na ciàmbera.

N'avùnne dì che ó 'ngappàve che la puttéje de lu scarpàre a-éve la case de lò crestiànne, sti cunte i 'ngappàve decchìrre s'avànta fa le scàrepe pe tutte la famìglje, ó che gli-éve róse ó pecceréle, addùnche lu scarpàre i fatiàve 'ngiurnà da sèlle crestiànne é i-allàve a ciallàue dò lu banchettiéle é desscìbbule.

Se lu crestiànne i vulìve, a-éve i stésse che i-allàve a accettà lu materjà; tócce é canne accettà i-ò descìve lu scarpàre che spiérte de lu mestìje i savìve lu materjà giste che ó abbusegnàve.

Lò crestiànne i-allevànne a accettà la ròbbe ó a Riàne ó a Muntàute é decchìrre a-éve tutte prònte i-avesevànne lu scarpàre che i descìve decchìrre se putevànne abbijà le fattìje.

Selló giuóre, póue, lu scarpàre é lu desscìbbule i mengevànne su che lò passàve lu crestiànne che s'ave chiammà pe fa le scàrepe.

Decchìrre a-éve àure de mengìje ó de scenà se mettìve buffètte 'nghiòcche lu banchettiéle de lu scarpàre é attuórne ó mengevànne

nun sule ije é lu desscibbule ma avóje tutte la famìglje.

Vijàne, jòre, cumme se fescevané le scàrepe.

Premmìje de tutte s'avànta prénne le mesìrre é lu scarpàre pe fa su i-
ausàve pa métre ó ate stremmène, ma 'na strìssce de carde, andó i
fescìve de le 'ntàcche pe ciàche mesìrre che i-abbusegnàve pe fa la
scàrepe. La premiéra 'ntàcche gli-éve pe la lungézze de lu pjà, la
secónde pe la lungézze de la piànte de lu pjà, la tèrte pe la lungézze
de lu cóue du pjà é se ó sevànte scàrepe àute a-gn-ave 'na quàrta
mesìrre pe lu spezzìlle du pjà.

Tutte quànte i purtevané scàrepe àute, adàtte a fatijà denghjé lò
terrinne, é persù stéje ó sevànte le scàrepe che se fescevané mé
spìsse, avóje se ó mancàve pa de fa le "scàrepe bunne", ausà pe lò
matremmónje ó ate ceremmónje; addùnche le mesìrre che se
pregnevànte ó sevànte, spìsse é vulentìje, catte.

Deversammène de su che ó succéde avì, andó le scàrepe i sunte féje
dò le màchene, tutte tale é quàle, lu scarpàre de 'na vàje le fescìve
addavérammène a mesìrre.

Se lu pjà de lu crestiàne i tenìve cache maagne, cumme ó putùnte
être lò calle, lu scarpàre i mettìve 'ngghiòcche la fuórme de la scàrepe,
u puènne giste, de lò riàlze, accussì che decchìrre se mettìve la
cuppére sètte i tenìve, u puènne andó a-gn-ave lu ma, un buózze. A
sta maniére la scàrepe gli-éve canne mé còmede i putìve être,
tuttuàje se se puótte parlà de cumedettà pe le scàrepe de fattìje.

'Na vàje pràje le mesìrre se passàve a taglìje lu muódele, premmìje
sèlle de carde. Ciàche scarpàre i tenìve tra lò ferremmène sinne de lò
muódele de carde gjà féje, avóje pettócche decchìrre se fatiàve ce lò
crestiàne se putìve pa père ténne a lò fa, i-avànta gjà être féje.

Tagljà la cuàjere 'ngghiòcche lò muódele de carde, se passàve a métte
'nzènne tutte ciuóse.

Premmìje de tutte se cusìve lu fòre, che a-étte lu cartìje de derrije de
la scàrepe.

Appréje se cusevante la cuppére é lu diétre dò lu fàmece, accussì a-
éve féje lu cartìje de 'ngghiòcche de la scàrepe.

A sti puènne se passàve a 'ntaccìje la cuppére dò la chiantèlle.

Cunghjì de 'ntaccìje se passàve a cutre lu uarduncièlle, la cuppére é la
chiantèlle.

Manu mane che se cusìve, andó éve sta màje lu puènne se luàve la
puntìne, própète sellé che lu desscibbule i-addrèzzàve pe être ausà
'n'ata vàje, é se passàve a jempìje lu vaccàne dessò la chiantèlle,
accussì decchìrre lu crestiàne se mettìve le scàrepe, lu pjà i-allàve pa
a vaccàne ma i-appujàve 'ngghiòcche lu dìje. Pe jempìje sti vaccàne,
se ausevante strìssce de cuàjere che a-éve lu sfrìdde de su che a-éve
sta ausà pe fa la cuppére.

Cunghjì de jempìje lu vaccàgne se passàve a cutre la sóle dò lu uarduncièlle.

La sóle i venìve màje a bagne pe la fa 'ncenetìje é dappóje i venìve battì dò un martéje 'nghìocche 'na piére ó 'na fuórme che lu scarpàre i tenìve tuttuàje 'nghìocche lò genuàje.

Dappóje màje la sóle, la scàrepe i venìve refenì luàgne tutte lò sbuórde é apprèje ó venìve màje lu tacche.

Appremmìje se mettìve, 'nghìocche la sóle, 'na strisce de cuàjere pe mètte 'mpiàne lu lòcche andó s'ava mètte lu tacche.

Póue, ó depennìve da canne i-ava étre àute, se mettevànte, vunne 'nghìocche a 'n'ate, tanne strisce de cuàjere, fé de lu scarte, ménne u derrìje ó venìve màje lu sópatàcche de sóla bunne, su pettócche pe sellé ciuóse che i stevànte scunnì és ìje se ausàve lu scarte, pe sellé ciuóse che se vejevànte se mettìve lu materjà bunne, avóje pe lu ditte: avóje lòs ìje i ulùnte la para làue.

Pe renfuórze é avóje pe fa adderà mé 'na muórre la sóle é lu tacche, ó venevànte màje le "pòste", che ó sevànte chiùue fé da lu ferràre dó sellóue scartà che se ausevànte pe ferrà le béte, é le "cendrélle".

Le "pòste" i venevànte 'nghiuà 'nghìocche u tacche, i sevànte làrece de vunna maniére da 'nghìocche a dessò é s'i 'nzaglievànte pa cemenàn cemenàgne.

Le "cendrélle" i tenevànte la téta mé làrece é la puènna mé fine é i venevànte 'nghiuà a la sóle. Dò la cjà, asciànnese la cuàjere, ó 'ngappàve che s'i 'nzagljevànte. Sta qualettà de chiùue i tenìve, quàse tuttuàje, la còccja quadrà é se mettevànte a di file tuórne tuórne la scàrepe, ménne u miéce

se fescìve 'na róse ó fé de nùue ó de sése chiùue a secónde de canne gli-éve róse la scàrepe.

Le "pòste" é le "cendrélle" i sevànte màje pettócche la sóle i-adderàsse mé 'na muórre, nu pe 'nghiuà la scàrepe.

Pe la mètte 'nzènne se ausevànte né chiùue né còlle. Se ausàve sule lu spave.

Sétte gli-éve preparà da lu desscìbbule.

A secónde de lu tipe de scàrepe, de canne gli-éve ciòttele la cuàjere é la sóle, se preparàve lu spave che i putìve étre a tràje, sinche ó méje de fìje.

Lu spave i-ava étre finne a la puènne accusì se putìve 'nfelà mé bunne dengiènne lò caùte de lu uarduncièlle. Lu desscìbbule, pe lu fa dò la puènna fine, manu mane che se accustàve u derrìje, i lesciàve un fìje de spave, accusì che ó arumagnevànte 'ntutte vunne ó dò. 'Na vàje fé lu spave s'ava 'mpecìje.

A-éve lu scarpàre che i preparàve la péce; pettócche se fescìve pa tuttuàje a la stéssa maniére, tutte ó depennìve da lu ténne, se ó

fescìve cjà ó fràje.

Se ó fescìve cjà se mettìve mé pùue de uàjele, se ó fescìve fràje se mettìve mé 'na muórre. Lu scarpàre, spiérte de lu mestìje, i savìve giste giste canne i-ava métte, accusì gli-éve pa né 'na muórre lìquede, tanne che lu spave i sciulàve, gli-éve appezzechènne é pa bune pe fatijà, né 'na muórre ascitte, tanne che lu spave i sciulàve pa denghjé lò caùte ó se spezzàve dò facelettà.

'Na vàje 'mpecjà lu spave, a la puènne ó venìve màje 'na sétele de cajùnne accusì lu spave i 'nfecciàve mé bunne denghiènne lò caùte de la cusettàure.

Pe strènne lu spave é fa 'na bunna cusettàure é pe nun se segà le manne, lu scarpàre i tenìve denghjé la manna dràjete la suglje é denghjé la manna mancìnne lu uardamàne, che a-éve 'na strissce de cuàjere che i accaraugliàve la manne.

Cunghjì de fa la scàrepe se passàve a la refenìje, premmìje dò un cuttèje pe luà giste lu róue, póue dò la raspe pe abbijà a la fa mé lissce, apprèje dò un piézze de brìte pe l'allesscìve mé megliàue é u derrìje se ausàve lu "piéde de puórche", che a-éve un mange fé de bóue dìrete, quàse tuttuàje des aulìve, che passà 'nfacce u buórde de la scàrepe la fescìve addeventà lissce.

Pe derrìje le scàrepe se tentevànte dò lu vetrejuóle é lu négrefùme. Tutte su se le scàrepe ó sevànte sellé de fattìje, pe le scàrepe de ceremmónje, cumme ó putìve étre un matremmónje, ó venevànte ausà ate materjà é cache abbellemménne.

Cumme sèlle de ausà nu la cuàjere ma la péje de bijùnne. Accussì la scàrepe gli-éve méje cenéte é méje bèlle.

Avóje lu uarduncièlle gli-éve méje làrece é ó venevànte màje lò puènne mé finne, mé deccànne vunne dò 'n'ate é pe la refenìje s'ausàve pa lu "piéde de puórche" ma la sire.

Un scarpàre i resaglìve a fa un paràje de scàrepe u giuóre.

Cumme pe tutte quànte a selló ténne, artiste ma avóje miéteche é veterenàrje, lu scarpàre i venìve pajà 'ntutte cache vàje decchìrre i cugnìve la fattìje, de réule i venìve pajà decchìrre se muscenàve lu bjà ó decchìrre se tiàve lu cajùnne. Da nusse, cumme ó 'ngappàve a ténne antìche, anzìje a pu d'anne fa se ausevànte pa lò sòlde ma se fascìve ancóre a scange.

Remmìre lò letràtte:

Lu scarpàre é lò ferremménne

LU FALEGNÀME

Denghjé la vite de lu campagnuóle de le vallà é persù avóje de la nóte, fateà lu bóue a-éve un cunte che i fescìve pare de la vite de tutte lò giuóre.

Ciàche campagnuóle i quanescìve lòs àrbele de lu tenemménne andó i campàve, i quanescìve le ualettà é pe tócce i sevànte bunne é pe sti mutìve a la busénne i savìve fa avóje lu falegnàme.

Le néje de vernàte, deccànne u fuà, te veìve tuttuàje le fénne che i fatievànte dò lò fére a fa cauzette é lòs muénne che i 'ncenetevànte 'nghìocche u fuà lò sace pe fa fescèlle pe la reccòtte ó lu case, ó i fescevànte 'ncinne pe appénne la Rase de Dìje, ó banchettiélle, ó sule che i-abbellévànte lò bastúnne. S'allàve cjù falegnàme sule pe fa le pòrete, fenéte, taulìne, cassciabbànche.

Le case i sevànte pa róse. 'Na muórre de vàje a-gn-ave 'na ciàmbera 'ntutte, persù pùue ó sevànte lò crestiànnne che i tenevànte l'àrece, tutte lòs ate i tenevànte le cassciabbànche, che i pregnevànte pu de lòcche, ó ciavesìve 'na muórre de ròbbe é se putevànte avóje ausà pe s'assettà.

Própete pe sti mutìve, lò falegnàme de 'na vàje i fescevànte pa mòbbele béje é raffenà, ma mé de tutte ùtele.

Decchìrre a-étte arrevà la lisse ó sunte nescì 'na muórre de machinàrje che i-ante fé addeventà la fattìje de lu falegnàme mé liéce, avóje se lò ferremménne ó sunte tuttuàje sellóue.

Vijànnne 'na ziche tócce i fescìve lu falegnàme decchìrre i-ava fa 'na pòrete. Dappóje pràje le mesìrre i capàve lu bóue. Decchìrre la pòrete a-éve sèlle che i denàve illé devànnne, lu bóue i-ava étre dìje accusì che i putìve pa étre mengià da lò tarle, i-accaicciàve pa é i resestìve a lu maténne.

Pettócche la fattìje ó fisse 'na fattìja bunne, lu falegnàme i capàve le tàule a taglje "rigatìne", pettócche a sta manìere la pòrete gli-éve mé pùue suggète a se 'narcà é a se defurmà. Avóje se le tàule tagljà a sta manìere i custúnne de méje pettócche ó sàglje 'na muórre de sfridde.

Un pruèrbje antìche i dirre: lu falegnàme i mesìre di vàje pettócche i taglje 'na vàja 'ntutte.

Pe su lu falegnàme i fate appremmìje la pòrete é dappóje lu telàre. Ó puótte 'ngappà che avóje meserànnne di vàje se fate cache sbàglje liéce che se puótte accunzà fatiànnne 'nghìocche lu telàre.

Dò lò "restúnne" ó venevànte féje le fésce de le pòrete. Stéje i venevànte premmìje passà dò lu chianuózze pe étre squadrà. Se passàve appremmìje 'nfacce lu cartìje làrece é dappóje 'nfacce sèlle stràje.

Póue se passàve lu "segnattàue" tuórne tuórne la fésce pe denà lu spessóre giste, 'Na vaje arrevà a la mesirra giste, tuttuàje ausàne lu chianuózze, se passàve a segnìje le mécce. Decchirre la mécce gli-éve fummèlle, 'na vaje segnà, se fescevànte lò caùte dò la taravèlle é appréje se ciavàve dò lu scarpièlle.

Decchirre la mécce gli-éve machje, 'na vaje segnà, dò la "séghe d'assènnde" se tagliàve tuórne tuórne lu deffuóre, a sta maniere ó arumagnìve la méccia machje.

'Na vaje féje le fésce é lò pannèlle, s'accucchievànte dò la còlle de péce cjà. Tutte sta fattìje s'ava fa canne mé prèste se putìve, cassennù la còlle i-addefreddàve é gli-éve chjù bunne.

'Na vaje 'ncullà se passàve arrijè lu chianuózze pe luà lu róue.

Dappóje pe la fa addeventà mé lissce se passàve la "punta pulì" é u derrìje avóje un piézze de brite.

Cunghjì tutte se mettevànte le vertécchje ó lò mecciùnne. Pe le pòrete se ausevànte lò mecciùnne, accusì pe étre sfelà ó bastàve che se 'ngrecchevànte, ménne le vertèccje se ausevànte pe le purtèlle de le mubbìlje. Pe sfelà 'na purtèlle màje dò le vertécchje s'a premmìja luà lu ferrètte che a-gn-atte denghjé la vertécchje.

Cunghjì tutte la fattìje se passàve a pettà la pòrete dò 'na zìche de uólje de line é acquaràgge é póue s'allàve a la métte.

'Na muórre de vaje la fattìje a-éve pa sèlle de fa pòrete nóue ma de arrepezzà le viéglje, decchirre a-éve accusì, lu falegnàme, i-allàve a fateà a ciallàue de sèlle crestiàne che i tenìve abusènne de étre féje la fattìje é i mengiàve avóje a spàjese sìje.

Decchirre lu crestiàne i ulìve sparagnìje, i-allàve ìje stésse a-accettà lu materjà, ménne pe lu paimménne s'ava tuttuàje auardà lu ténne che se muscenàve.

LU BARBÌJE

Se a-gn-ave un lòcche andó mancúnne se lamentàve de fa la qua, sti lòcche a-éve cjù barbìje.

"S'a-auardà 'na muórre?", i-addummannevànte lò crestiàne decchìrre i-jentrevànte cjù barbìje é i vejevànte che a-gn-evànte 'na muórre de crestiàne. Pettócche lu cunte a-éve própète sètte: cjù barbìje s'allàve avóje sule pe chiacchiarìje, pe prénne pare a su che se descìve 'nghiòcche a su che ó succedìve pe sti munne; su ó 'ngappàve avóje a Faìte.

Cjù barbìje se truuvànte tutte lòs muénne, su méje de vernàte, pettócche la premmavére s'allàve a fatijà deffuóre.

Denghjé la puttéje a-gn-ave giste su che ó abusegnàve, a-gn-ave manche un deplòme appennì 'nfacce u mije.

Cjù barbìje se parlàve de tutte le nutìje é de lu pajè é de lu munne, se parlàve de la uèrre, de le tasse, de cunte liéce.

A-gn-ave pa cunte che se putìve pa parlà.

Lu barbìje gli-éve mupe: i fateàve é i parlàve pa. Avóje pe respètte de lu crestiàne pettócche, decchìrre se tinne lu rasàue a le manne, s'a sta 'na muórre accòrte. I descìve la sjà sule decchìrre ó abbiàve a 'nciatà l'àrje. Da bunne neuziànte lu parére sinne lu quanescevànte pùue de crestiàne, sule sellóue che i tenevànte cunfedénze pettócche ammìche strénne. Pe lu riéste ije se lemettàve a cumannà lu raggiunamménne.

Cumme tutte lò barbìje de lò pajè, avóje a Faìte, i fescevànte lu mesti làue a la puttéje ma avóje a le case de lò crestiàne é se 'ngegnevànte avóje a fa ate mestìje.

Ó 'ngappàve spisse de lò vedàjere la premmavére che i fescevànte lò muscenìje ó la vernàte che i-allevànte a taglìje lu bóue ó che i-allevànte fesciàne letràtte.

Lò campagnuóle, ma avóje lò piézze róue, i fescevànte dò lu barbìje lu patte de canne s'ava prénne pe allà 'na vaje ó dìje la summàne 'ncase a fa la barbe, ménne pe taglìje lò pajè s'i 'mbarlàve 'na vaje lu màje. A secónde de canne i venìve pajà i-allàve tanne vaje a fa la barbe a ciallàue de lu crestiàne.

I venìve pajà 'na vaje l'anne decchìrre se muscenàve. Lu prèzze pe 'na barbe a summàne a-éve de un "Mezzète".

Séle de lu barbìje a-éve pa un mestìje fàcele é s'accappìve da lò cummàne che lu barbìje i denàve a lò desscìbbule. "Attíente, t'i-a allà dràje", "tutte rasà chiàne chiàne". Mé defficele decchìrre s'avànta crevìje le "maagne": "La scrìma base é dappóje tutte de cartìje".

Pe fa sti mestìje t'ava fa 'na muórre d'anne lu desscìbbule.

Se abbiàve da 'nfanne, tuttuàje che lu barbìje i-accunsentìve a te

ulàjere 'mbarà lu mestìje.

Se abbiàve cuaifiàne pe 'ntère. Lu mé peccerille i cuaifiàve lu paumménne ciàche vàje che ó vevante tagljà lò pàje.

Lu premmìje rasàue che lu desscìbbule i pregnìve a le manne gli-ève addabbuórle, sénze lame, é lu premmìje cliènte a-ève lu barbìje stésse.

La premmiéra lezziùnne a-ève cumme se 'nsapunàve.

L'éje andó se bagnàve lu penniélle i-ava être né ciàte né fràite pe scaglìje bunne lu sabbùnne denghiénne la casscettèlla rettùnne.

Dappóje se abbiàve a passà 'nghiòcche la facce stanne attiente a nu 'mbruscenà de sabbùnne la bucce é les auréglje. Lu penniélle se tenìve dò 'na manne, é se ausàve lu dàje pe spàrte le sétele a dije accusi da avàjere un penniélle mé peccerille pe lu passà andó a-gn-ante lò mustàzze.

Lu penniélle i-ava être passà delecà, accusi i 'ncenetìve lò pàje de la barbe. Dappóje se passàve lu rasàue. Appremmìje sèlle addabbuórle, giste pe accappìje cumme gli-ève "la manne".

Dappóje, ma bunariélle dappóje, se passàve a lu rasàue addavére. 'Na vàje a-gn-evante selló d'azzàre che s'ava fa lu fìje 'nghiòcche la strisce de cuàjere. Sèlle a-ève un muumménne addavére béje. Da sule i descìve se lu barbìje gli-ève capàce ó nu.

Pe lò pàje a-ève 'n'ata stórje pettócche a-gn-ave pa perìcule de sanghe. Avóje se a-ève pa béje vedàjere le zanne ó lò caùte.

Accusi, lò premmìje cliènte de lò desscìbbule ó sevante lòs 'nfanne che i putùnte ancóre pa dirre rénne se i vulùnte lu taglje a "la mascàgne" ó canne i-a être àute lu cuzzète. Pe tagljìje lò pàje se ausàve la machenète che i pulzàve tutte ciuóse, pe su decchìrre se ulìve denà 'na lezziùnne a ne 'nfanne se mannàve cjù barbìje.

Avì a-gn-ante chjù de barbìje a Faite é pe se fa lò pàje s'allà fuóre ville.

A-étte un peccjà pettócche s'étte perdì séll'abbetùdene de passà lò dappóje mengjà a lire lu giornà é sceglìje chiàcchiere denghjé sèlla puttéje che a-étte pa tuttuàje la cantìne.

LU FERRÀRE

A Faite 'na vaje a-gn-evante 'na muorre de ferrare, un mestije propete de lo tenne de decchirre s'allave deffuore do le bete, pettocche lu ferrare nun sule i fescive lo ferremenne pe alla deffuore ma i ferrave avoje le bete. Pe sti derrije cunte s'ava etre brave, serje e precise, cassennu o 'ngappave che te arruunave 'na bete, lu 'nterrasse de lu patrunne e lu bun nunne de lu ferrare stesse.

Lu ferrare i-abbiave a fatea lu mattin preste e la remmaue de lu martije 'nghiocche la 'ncudene se sentive pe tutte lu paije.

I-avive a che fa do tutte quante, pettocche o sevante 'na muorre lo ferremenne che i fescive pe los ate fatiattaue: rare, martije, piche, fasiglje, sappe, scarpiele, chegnate.

Lu ferrare i fateave pe lu binne de los anema e se lemettave pa sule a lo ferrà.

Ije a-eve pe los anema, lu scarpere, lu tiradiente, lu veterenarje e lu sarte.

Scarpere pettocche i ferrave los anema; tiradiente pettocche do lo fere che i tenive, decchirre i-o descive lu patrunne, i lemmave le denne de los anema accusi o parescive che i tenevante me pu d'anne o i scarnave lo genzije pe fa parescive che i sevante me roue, addunche, pe la verta, i penzave nu a lu binne de l'anema ma a selle de lu patrunne; veterenarje pettocche i luave, do un stremenne fe fuà la "fafa" che i fescive pa mengije bunne la bete; pe derrije a-eve sarte pettocche decchirre i carusave la bete a-eve cumme se l'avisse feje un vestite noue.

Decchirre o arrevave lu campagnoule pe cangije lo fere a lu mule, lu ferrare, do la uandere de peje, premmije i luave lo fere viaje e dappoje, do un fere affela, i tagliave les ugne me lunge, le lemmave e dappoje i mettive lu fere noue che i 'nchiuave precise e stanne attiente a nun fa tucije la para vije de lo pije de la bete. Cassennu i-azzupave. Dappoje, do 'na 'ndanaglje, i tagliave le puenne de lo chiue che i saglievante deffuore e lu rieste lu piajave 'nghiocche lu pja stesse. Decchirre la bete gli-eve calme, o allave tutte bunne, senze manche un pròblème. Se la bete i stampetia se mettive lu "nturcinamusse": a la bete, 'nface lu musse se 'nturcena 'na corde, astaccja a un mance de boue, che i-abusegnave pe la fa sta calme. Me la bete se smuive e me se 'nturcena lu fiye accusi se fecive ma e i stave soete. Se dappoje i teriave lo cauce, se 'mbasturave: se astacevante le quajesce.

Pe fatija lu fere, lu ferrare lu mettive dessò la brase de ciarbunne anzije a decchirre i fescive pa fuà e i-addeventave cenete. Decchirre lu piezze de fere gli-eve roue, pe lu fa addeventà finne, i-avanta dena

'nzènne 'nghiòcche sti fére dò ó tràje crestiàgne (lu ferràre é dò dèsscìbbule), che, cumme un rellògge, a rittème é dò precesiùnne, i denevànne dò la masse 'nghiòcche lu stésse puènne sènze de se 'ncrucìje.

La 'ncùdene andó i fatiàve i stave 'nghiòcche un ciòcchere pesànne, che se smuìve pa.

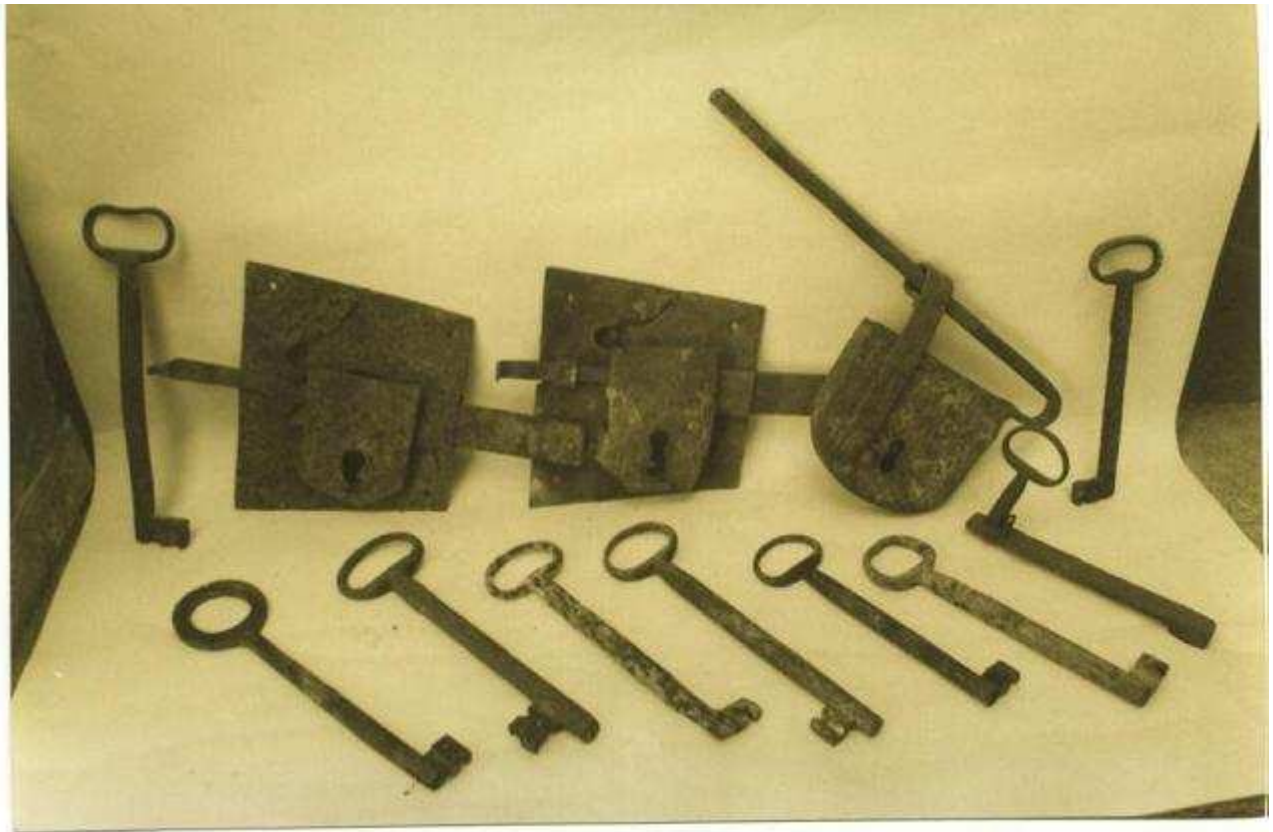
La puttéje de lu ferràre gli-éve quanesì pe la 'ncùdene é pe la fucìne a màntece.

Da decchìrre se are chjù dò lò mule ó sunte cunghjì avóje lò ferràre é sella remmàue de martéje che i denàve lu rittème a lu ténne de lu paìje.

Remmire lò letràtte:

lu ferràre é lò stremmènne de fattìje

LU MULENÀRE

Denghiénne la vite de lu paìje ó cuntàve 'na muórre la fattìje che i fescìve lu mulenàre.

Sénze de ìje se putìve pa avàjere la farìnne ó la canìglje da lu bjà é manche lu panne, la pate é tutte lu riéste.

Lu tenemménne nóte gli-étte ricce de uallúnne é lòs antenà i-ante penzà bunne de sfruttà sta recciàjese a faàue làue.

Pe su a-gn-ante, a lunghe a lunghe lò canà, 'na muórre de mulìnne. Mulìnne che jòre i fateùnte chjù abbijànne da la metà de lu sècule passà, dappóje che a-étte arrevà la lisse.

Su pettócche pe fa funziunà lò mulìnne de 'na vàje ó abbasegnàve che ó ava sta 'na muórre d'éje, ciuóse che ó 'ngappàve pa la premmavére, ménne pe lò mulìnne che i-allevànte dò la còrrènte a-gn-ave manche un pròbbème, i macenevànte tutte l'anne.

N'avúnne di che lò mulìnne a éje i-abbijerùnte a barrà da la premmiéra metà de lu sècule passà, ma grazje a Dìje ne putùn prénne nutìzje de cumme i funzienevànte stóue é avóje sellóue a còrrènte da Ausilia é Nicola Pirozzoli che ó sunte so fiàue de Carmine Pirozzoli, lu derrìje crestiànne che i-atte féje lu mulenàre a Faìte, ma che i-ante avóje scrì lu l'ivve "I mulini ad acqua dell'alta Valle del Celone".

Lu mulenàre a-éve pa sule sèlle crestiànne che dò l'abbeltà de le manne, reulànne cante i-avànta stà luntàne le màcene a secónde de su che se ulìve avàjere, é dò la 'speriénze, denànne cunsìglje se lu bjà i putìve étre macenà ó se i-ava ancóre ascìre, i fescìve addeventà lu bjà a farìnne ma a-éve avóje falegnàme, scalpèllinne, fabbrecattàue, facchìnne. Ó 'ngappàve che i-ava reparà le dègne de bóue de lu strécene, che i rumpevànte nun sule pe lu 'na muórre use ma avóje pe manne de crestiànne che cumme un rellògge lu mattinne apprèje se uffrevànte de le reparà pe pu de sòlde, ó scalpèllà le màcene che dò lu ténne i-addeventevànte lisse é i macenevànte chjù bunne ó ciàche tanne i-ava sestemà la pràjese ó la cóte ó se a-gn-evànte pa arsúnne i-ava purtà la farìnne a ciallàue de lò crestiànne.

Lò mulìnne de 'na vàje pe macenà i-avànte abusénne de la fòreze de l'éje. Éje che i venìve pràje da lu canà dò la pràjese é che i-arrevàve 'nzìje a la cóte che i stave u cartìje de 'nghiócche du mulìnne. L'éje da dicchì i-allàve a sbàtte 'nfacce le pa de lu strécene che i geriàve é i fescìve funziunà le màcene che i stevànte u cartìje de 'nghiócche. Lu bjà se mettìve denghjé la trammògge che i stàve u cartìje de 'nghiócche de le màcene é da la cannelécchje chiàne chiàne i cesìve andó a-gn-evànte le màcene. Le màcene, póue, i stevànte barrà denghjé la tenèlle, accusì che la farìnne i putìve pa sceglìje pe tutte le banne ma i putìve satre sule da lu buccàle é allà a cugnìje denghjé

lu sacche.

Lu cunte pabbùnne de lò mulìnne a éje a-éve la premmavére, decchìrre a-gn-ave pa 'na muórre d'éje che i fescìve funziunà lu strécene. Ché allerézze ó seràtte sta pe lò campagnuóle decchìrre lò mulìnne i-ante abbijà a funziunà dò la lisse, accussì i tenevànnte chjù lu penzìje de allà 'nzìje u mulìnne u canà é nun putàjere macenà lu bjà.

Lu mulìnne a còrrènte de lò Pirozzoli, che i-atte funziunà da lu 1914 a lu 1982 é che anc é che ancóre jòre gli-éste u miéce u paìje sanne sanne dò tutte lò machenàrje, i reccòrde, pe cumme gli-é féje, lò mulìnne a éje; i tinte dessò lu strécene, checjà, che i pòrde lu muumménne a le màcene che i stunte 'nghiòcche, barrà denghjé la tenèlle, a-gn-atte 'na trammògge andó se mette lu bjà che chiàne chiàne, dappóje étre sta sveccjà, i vate a cunghìje denghjé le màcene. Su che ó cange a-étte la fòrze che i fate smuóve le màcene é lò sernettàue, vunne i spartìve la canìglje da la farìnne, sparagnànne sta fattìje a le fénne che cassennù l'avevànnta fa amanne dò lò sijà, é 'n'ate i pulzàve lu bjà da la vécce.

Un cunte che i-allàve pe numenà de lò mulìnne nóte a-éve sèlle che lu campagnuóle che i purtàve lu bjà pe étre macenà gli-éve seìje che la farìnne i venìve própète da sèlle bjà; su pettócche tutte la fattìje i venìve féje dessò lòs ije de lu crestiànne, tutte su màje 'nzènne a lu cunte che lu mulenàre i stave tuttuàje a despusezziùnne, i fascìve venìje a macenà a Faìte avóje da lò paìje deccànne.

Ne venùnne a savàjere da Ausilia é Nicola che avóje sun pàje i stave tuttuàje a despusezziùnne, ó 'ngappàve spisse che ménne i stave pe se assettà a la buffète i venevànnte a tuzzelà pettócche i-allàsse a-averìje lu mulìnne é accussì ise i putevànnte turnà a fatijà deffuóre. Sule lò derrì ténne se pajàve la macenattàure a sòlde, ménne 'na vàje se denàve la quàrta pare de su che s'éve macenà.

Pe cunghìje, lu mulenàre i fescìve glióve 'na fattìje andó ó vulìve 'na muórre de fòreze de brà ma pe tenìje sòttuócchje tutte lò machinàrje ó vulìve 'na ménn'aruugljà é 'na servèlla fine.

